

תהלים מזמור קכ"ו

מזמור קכו הוא מזמור המתאר את שמחת הגאול בזמן שיבת ציון . המזמור מתאר את החוויה הרגשית של השבים לציון ומשלב ביטויים של תפילה וכמיהה לגאולה שלמה.
להוראת המזמור יוקדשו שני שיעורים.

מבנה הפרק ומוקדי ההוראה :

1	שירי המעלות, מבנה המזמור ועניינו	רקע כללי מקומו של המזמור בסידור התפילה מבנה המזמור התפתחות הרעיון במזמור המילים המנחות שאלת זמן חיבור המזמור
2	פסוק א : חלום הגאולה	בשוב ה' את שיבת ציון מצודת ציון, לתלמידי 5 יח"ל : רד"ק היינו כחולמים פירוש המאירי (תלמידי 5 יח"ל- 3 הסברים, תלמידי 3 יח"ל- שני הסברים, אין חובה ללמד את הפירושים כלשונם).
3	פסוקים ב-ג תגובות לשיבת ציון	- אז ימלא שחוק פינו תגובת הגויים ותגובת ישראל
4	פסוק ד בקשה להשלמת הגאולה	שובה ה' את שביתנו הדימוי "כאפיקים בנגב" : תלמידי 5 יח"ל : מצודת דוד, רד"ק. תלמידי 3 יח"ל : שתי משמעותיות של הדימוי, אין חובה ללמד את הפירושים כלשונם.
5	פסוקים ה-ו : המשל החקלאי	הזורעים בדמעה ברינה יקצרו משל החקלאי ומשמעותו
6	המזמור בחייו - הקשרים לתקופתנו ולשיבת ציון בימינו	

1. שירי המעלות, מבנה המזמור ועניינו

רקע כללי

מזמור קכ"ו הוא השביעי מתוך קבוצת המזמורים ק"כ-קל"ד, הפותחים כולם במילים "שיר המעלות". לפי דברי רש"י בעקבות המשנה, מזמורים אלו נאמרו ע"י הלויים על חמש עשרה מעלות (מדרגות) העולות מעזרת נשים לעזרת ישראל בבית המקדש. בפירוש המיוחס לרשב"ם מובא שמזמורים אלו נאמרו בעת עליה לרגל. בפרשנים משמעויות נוספות לכותרת "שיר המעלות".

מקומו של המזמור בסידור התפילה

מנהג נפוץ בקהילות רבות הוא לקרוא מזמורים אלו בין תפילת מנחה של שבת לתפילת ערבית של מוצאי שבת בתוספת למזמורים אחרים. בקהילות רבות נאמר מזמור זה לפני ברכת המזון בשבתות, חגים וימים שאין אומרים בהם תחנון, בעוד שבימי חול אומרים "על נהרות בבל". מנהג זה נועד להזכיר את שיבת ציון בימי שמחה, ולהזכיר את החורבן בימי חול.

הרחבה

מקור הדברים בספר השל"ה הקדוש: "נוהגין לומר בחול מזמור 'על נהרות בבל' קודם ברכת המזון להזכיר חורבן בית המקדש, ובשבת ויו"ט וביום שאין אומרים בו תחנון, אומרים מזמור 'בשוב ה' את שיבת ציון'".

מבנה המזמור:

נוכל לחלק את המזמור לשתי מחציות בנות שלושה פסוקים כל אחת:

מחצית ראשונה (פס' א-ג): תיאור שמחת השיבה לציון

פסוק א: תיאור המצב בעת שיבת ציון - "היינו כחולמים"

פסוקים ב-ג: תגובות לשיבת ציון - רינת ישראל והכרת הגויים בנס הגאולה

מחצית שניה (פס' ד-ו): בקשה ותקווה לשיבה שלמה

פסוק ד: בקשה לשיבה שלמה - "שובה ה' את שביתנו"

פסוקים ה-ו: משל הזריעה והקצירה - תיאור התהליך מסבל לגאולה

המילים המנחות:

המילים המנחות במזמור:

1. ש.ו.ב - "בשוב", "שיבת", "שובה", "שביתנו" - המבטאות את מהות המזמור - חזרה מהגלות לארץ.

2. ר.נ.נ.ה - "רינה", "ברינה" (פעמיים) - המבטאות את השמחה העצומה שבגאולה.

מיומנות: זיהוי דרכי הביטוי בתנ"ך – זיהוי מילה מנחה הבנת משמעותה.

שאלת זמן חיבור המזמור :

שאלה מרכזית במזמור היא האם הוא נכתב לפני שיבת ציון או לאחריה. מצד אחד נאמר "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים" המרמז על אירוע שכבר התרחש ; מצד שני, בפסוק ד מופיעה בקשה "שובה ה' את שביתנו" שמשמעה שהשיבה לציון טרם הושלמה.

קיימות מספר אפשרויות פרשניות :

1. המזמור נכתב לאחר שראשוני השבים כבר הגיעו לציון (בימי שיבת ציון), אך תהליך השיבה טרם הושלם ועדיין נותרו יהודים רבים בגולה, ומכאן הבקשה להשלמת הגאולה.
על פי פירוש זה יש לומר המזמור נע בין שתי נקודות זמן :
 - ראשית הגאולה : תיאור הפליאה והשמחה בתחילת השיבה לציון
 - השאיפה להשלמתה : בקשה להשלמת תהליך הגאולההמעבר מהמחצית הראשונה לשניה מבטא את המתח שבין ההתלהבות הראשונית של הגאולה לבין ההבנה שהדרך עוד ארוכה, והגאולה זקוקה להשלמה.
2. המזמור נכתב לפי שהתרחשה הגאולה והוא משתמש ב"עבר נבואי" - תיאור אירועים עתידיים בלשון עבר, מתוך ודאות בהתגשמותם, כפי שמבאר מצודת דוד : **"בשוב - לעתיד, כאשר ישיב ה' מן הגלות את השבויים מבני ציון, יאמרו אז הנה כל הצרות שעברו הרי הם כאילו חלמנו חלום"**.

הרחבה

מזמור קכ"ו מעורר שאלה בקשר לזמן חיבורם של אחדים ממזמורי התהילים המתייחסים במפורש לאירועים מאוחרים לתקופת דוד המלך כגון חורבן המקדש, גלות בבל והשיבה ממנה. ממילא מתעוררת גם שאלה מי חיבר מזמורים אלו.

ראב"ע בהקדמתו לפירושו לתהלים הביא בשם יש אומרים את הדעה שאחדים מן המזמורים בספר תהלים נכתבו ברוח הקודש על ידי לויים ומשוררים בתקופת גלות בבל. עם זאת דעתו של ראב"ע היא כי המזמורים נכתבו על ידי דוד או על ידי משוררים בעלי רוח הקודש בימיו.

רד"ק בהקדמתו לספר תהלים, כתב כי המזמורים נכתב ברוח הקודש בידי דוד או משוררים אחרים בתקופתו, הצופים לעתיד הרחוק.

מלבי"ם בהקדמתו לספר, פירש שמזמורים אחדים נכתבו ע"י נביאים המאוחרים לדוד עד ימי עזרא הסופר, ונכללו בספר תהלים. המלבי"ם מביא ראיות מחז"ל המייחסות מזמורי תהלים לתקופה מאוחרת מזו של דוד (ראה בהרחבה בהקדמת המלבי"ם לתהלים). עמוס חכם בהקדמתו לביאור דעת מקרא לתהלים, חיזק את שיטת המלבי"ם מילקוט המאירי, ממנו עולה שעזרא הסופר כלול ב"עשרה זקנים" שדוד חבר תהלים על ידם.

2. פסוק א: חלום הגאולה

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלָּמִים :

- כפילות השורש ש.ו.ב ("בשוב", "שיבת")
- ה' הוא הפועל המשיב את העם
- "היינו כחולמים" - תחושת פליאה ותדהמה
- השימוש בלשון עבר מתאר אירוע שכבר התרחש

א. על כפילות השורש ש.ו.ב: "בשוב ה' את שיבת ציון"

מצודת ציון: בשוב - מלשון השבה; שיבת - מלשון שבי.

לפי פירוש מצודת ציון, מהן שתי המשמעויות השונות של המילים "בשוב" ו"שיבת"?

כיצד שתי משמעויות אלה מתחברות להבנה של הפסוק השלם?

לפי מצודת ציון, "בשוב" מתייחס לפעולת ההחזרה שה' עושה, ו"שיבת" מתייחס לשבויים עצמם. כלומר: כאשר ה' ישיב את השבויים של ציון מהגלות. מצודת ציון מפרש את הביטוי במישור הפיזי-לאומי - ה' משיב את עמו השבוי מהגלות אל ארצו. פירוש זה מתאים היטב להקשר ההיסטורי של שיבת ציון מגלות בבל.

פירוש הרד"ק לתלמידי 5 יח"ל בלבד.

רד"ק: או יהיה עניין תשובה ויהיה פועל יוצא. כלומר: כאשר ה' יחזיר בתשובה את ישראל.

שיבת -- עניין תשובה, שישבו בני ציון לה'.

לפי פירוש רד"ק, מי הם שני הצדדים שעושים פעולת "שיבה" בפסוק?

מהו ההבדל העקרוני בין פירוש מצודת ציון לפירוש רד"ק? איזה ממד של הגאולה מדגיש כל אחד מהם?

לפי רד"ק הקב"ה יחזיר את עם ישראל בתשובה, ובעקבות כך עמ"י ישוב אל ה'. הקב"ה וישראל פועלים על פי פירוש זה.

רד"ק מוסיף ממד רוחני-פנימי - מדובר בתהליך של תשובה והתחדשות רוחנית, שבו ה' מעורר את ישראל לשוב אליו, וישראל אכן שבים. לפי פירוש זה, הגאולה אינה רק שינוי מקום פיזי אלא גם התקרבות רוחנית לה'. כאשר ה' יעורר תשובת בני ציון.

שני הפירושים משלימים זה את זה ומציגים את הגאולה כתהליך מקיף הכולל שיבה פיזית לארץ ושיבה רוחנית לה' - שני היבטים הכרחיים של גאולה שלמה.

מיומנות: הבנת המשמעות שמוסיפים הפירושים השונים על הפסוק

הרחבה

בדברים ל פסוק ג נאמר: "וְשָׁב ה' אֶלְהֵינוּ אֶת-שְׁבוּתָנוּ..." - גם שם מופיעה כפילות דומה.

רש"י מפרש שם: "ושב ה' אלהינו את שבותך - רבותינו למדו מכאן כביכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם, וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו, שהוא ישוב עמהם".

לפי פירוש זה, הכפילות במזמורנו ("בשוב ה' את שיבת ציון") רומזת לרעיון מופלא:
המילה "את" מתפרשת במשמעות "עם" - בשוב ה' - כאשר הקב"ה ישוב - עם שיבת ציון.
פירוש זה מציג את הגאולה כהליך משותף - לא רק עם ישראל שב מהגלות, אלא גם השכינה שבה עמם. השכינה
כביכול גלתה יחד עם ישראל, וכעת היא שבה עמהם לציון. זהו רעיון עמוק המדגיש את הקשר הבלתי ניתק בין עם
ישראל לקב"ה - גם בגלות הקב"ה נמצא עם עמו, וגאולת ישראל היא גם "גאולת" השכינה. שיבת ציון, לפי פירוש
זה, איננה רק אירוע היסטורי-לאומי, אלא גם התרחשות רוחנית של השבת השכינה למקומה.

ב. "היינו כחולמים" - מהו החלום?

המאירי: ואמר 'היינו כחולמים', ופירושו אז כשיגיע אותה העת יהיו צרות הגלות בעינינו כחלום ולא נחשבם כלל.
ויש מפרשים שהפלא יהיה אז גדול עד שכל אדם ידמה בעיניו כאלו אינו אלא חלום.
ויש לפרשו על שלא נתייאש מן הישועה, אבל דעתנו ולבנו עליה תמיד.
ואמר שבעודנו בגלות אנחנו כחולמים עניין הגאולה, כלומר, שלבנו ודעתנו עליה, עד שמרוב השתקע דמיונו עליה
אנחנו חולמים עניינה.

1. מהם שלושת הפירושים השונים שמציע המאירי לביטוי "היינו כחולמים"?
מהי נקודת הזמן אליה מתייחס כל פירוש - העבר, ההווה או העתיד?
2. איזה מהפירושים מציג את ה"חלום" כדבר חיובי ואיזה כדבר שלילי? נמק והדגם מדוע.

המאירי מציג שלוש הבנות שונות לביטוי "היינו כחולמים":
- הצרות שהיו בגלות קראו כחלום חולף שאינו נחשב
- הגאולה תהיה כה מופלאה עד שתיראה כחלום ולא כמציאות
- בזמן הגלות אנו חולמים על הגאולה - לבנו ודעתנו עליה תמיד, עד שהיא נעשית תוכן חלומותינו.
הפירושים מציגים שלוש נקודות זמן שונות: צרות העבר, גאולת העתיד, וחלומות ההווה, ומשקפים את המורכבות
הרגשית של חוויית הגאולה.

פירוש המאירי לתלמידי 5 יח"ל.

תלמידי 3 יח"ל נדרשים להכיר את שני ההסברים הראשונים שבדברי המאירי. אין חובה ללמד את הפירוש כלשונו.
מיומנות: השוואת פירושים שונים והבנת המשמעויות השונות שהם מעניקים לכתוב.

3. פסוקים ב-ג: תגובות לשיבת ציון

ב אַז יִמְלֵא שְׁחוֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲזַי יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם הַגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִם אֶלֶּה :
ג הַגְדִּיל ה' לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הִינּוּ שְׂמֵחִים :

- ביטויי שמחה שונים: "שחוק", "רינה", "שמחים"
- דו-שיח בין הגויים ("עם אלה") לישראל ("עמנו")
- חזרה על הביטוי "הגדיל ה' לעשות"
- מעבר מתיאור חיצוני לחוויה אישית

פסוקים אלו מציגים תגובה משולשת לגאולה:

1. שמחה חיצונית של ישראל - "ימלא שחוק פינו ולשונו רינה" - פרץ של שמחה גלויה ורועשת.
2. תגובת הגויים - "יאמרו בגויים הגדיל ה' לעשות עם אלה" - הכרה עולמית בפעולת ה' המופלאה.
3. תגובת ישראל לדברי הגויים - "הגדיל ה' לעשות עמנו היינו שמחים" - אימוץ דברי הגויים אך מנקודת מבט אישית ופנימית.

נשים לב לביטויים השונים המתארים את השמחה: ה"שחוק" (צחוק) וה"רינה" (שירה) הם ביטויים החיצוניים ופומביים, ואילו "היינו שמחים" מתאר את החוויה הפנימית והעמוקה.
דו-השיח בין הגויים לישראל מדגיש את ההבדל בין ההתבוננות החיצונית (גוף שלישי - "אלה") לחוויה האישית (גוף ראשון - "עמנו").

מיומנות: זיהוי דרכי הביטוי של התנ"ך: מילים נרדפות ומשמעותן.

הרחבה

מדוע חשוב שגם הגויים יכירו בפעולת ה' בגאולת ישראל?

- קידוש שם ה' בעולם - כאשר העמים מכירים שה' פעל להציל את עמו, זהו קידוש השם ברבים. גאולת ישראל אינה רק עניין פנימי אלא מהווה עדות לכל העמים על השגחת ה' והתקיימות הבטחותיו. (והפך הדבר - בהיות ישראל בגלות ובשפלות יש חילול שהם ה' בעולם)
- הגשמת ייעוד ישראל - עם ישראל נבחר להיות "אור לגויים" ולהביא את ידיעת ה' לעולם כולו. כאשר הגויים מכירים בפעולת ה', מתקיים הייעוד הזה.
- תיקון עולם - הכרת העמים בה' היא חלק מהתהליך של תיקון עולם במלכות שדי. הנביאים מתארים שבאחרית הימים "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים" (ישעיהו יא, ט), והכרת הגויים בגאולה היא שלב בתהליך זה.
- שינוי יחס העמים לישראל - הכרה זו עשויה להוביל לשינוי ביחס העמים לעם ישראל, מיחס של עוינות ורדיפה ליחס של כבוד והערכה, שהוא חלק מחזון הגאולה השלמה.

המזמור מתאר תהליך רב-משמעות: שמחת ישראל מובילה להכרת הגויים, והכרת הגויים מחזקת את שמחת ישראל ואמונתם. כך נוצר מעגל חיובי של קידוש ה' המתרחב והולך.

4. פסוק ד: בקשה להשלמת הגאולה

ד שׁוּבָה ה' אֶת שְׁבִיתֵנוּ כְּאַפִּיקִים בְּנֶגֶב:

- מעבר מתיאור לבקשה: "שובה ה'"
- דימוי טבע ארצישראלי: "כאפיקים בנגב"
- ניגוד בין יובש הנגב לזרימת המים
- בקשה לשינוי דרמטי ופתאומי

פסוק זה מהווה מפנה במזמור - מתיאור שמחת הגאולה לתפילה להתרחשותה או להשלמתה (בהתאמה לפרשנויות השונות). הוא משתמש בדימוי עז ומוחשי מעולם הטבע הארצישראלי.

המפרשים מסבירים את הדימוי "כאפיקים בנגב" בשני אופנים:
מצודת דוד: "עודם בגולה יאמרו: השב בני הגולה למקומם ונהיה כאפיקים בנגב, רוצה לאמר כמים הנגרים בחוזק במקום נגובה ויבשה."
רד"ק: "נגב היא ארץ יבשה כמו 'ארץ הנגב נתתני' והיא צמאה למים, ואם יעברו בה אפיקי מים יהיה חידוש גדול טובה גדולה -- כן תשובת גלותנו. דימה הגלות לנגב והישועה לאפיקי מים."

מדוע נבחר דווקא דימוי של אפיקים בנגב? מה ייחודי בתופעת טבע זו?
כיצד הדימוי "כאפיקים בנגב" מסביר את אופן השיבה המבוקשת? (האם היא צריכה להיות הדרגתית או פתאומית, טבעית או ניסית?)

מצודת דוד מדגיש את עוצמת הזרימה, ואילו רד"ק מדגיש את הפליאה והחידוש שבמים בארץ צחיחה.
שני הפירושים משלימים את תמונת הגאולה המבוקשת: לפי מצודת דוד, אנו מתפללים לגאולה חזקה ועוצמתית שתסחף את העם בעוז ובשטף חזרה לארצו; לפי רד"ק, אנו מייחלים לגאולה מופלאה וניסית, שתחולל שינוי דרמטי במציאות היבשה של הגלות ותצמיח חיים חדשים בארץ השוממה.

תלמידי 5 יח"ל: שני הפירושים. תלמידי 3 יח"ל: יש להכיר את שני ההיבטים של הדימוי אין חובה ללמוד את הפירוש כלשונו.

הרחבה

זכינו לחזור לארצנו ותופעת השטפונות בנגב מוכרת לנו. השטפונות הם פתאומיים ועוצמתיים. המשורר במזמור זה מבקש שיבה לארץ בפתאומיות ובעוצמה.

5. פסוקים ה-ו: המשל החקלאי

ה הַזְרְעִים בְּדִמְעָה בְּרֶנָּה יִקְצְרוּ :
ו הַלֹּחַד יִלְךְ וּבִכְה נִשָּׂא מִשָּׁךְ הַזֶּרַע בֹּא יָבוֹא בְּרֶנָּה נִשָּׂא אֶלְמָתָיו :

- משל חקלאי פשוט : זריעה וקצירה
- ניגודים : "דמעה"- "רנה", "זורע"- "קוצר"
- תיאור של תהליך : מקושי ומאמץ לשמחה והצלחה

משימוש בדימוי עובר המשורר לשימוש במשל. פסוקים אלו מתארים את תחושותיו של החקלאי במהלך מעגל הזריעה והקצירה. המזמור מציג תמונה מעולם החקלאות : בתחילת העונה החקלאית הזורע הולך ובוכה תוך כדי נשיאת "משך הזרע" (שק הזרעים או זרעים יקרים), מכיוון שהוא משקיע את הונו וכוחו באדמה ללא ודאות מה יצמח. בנוסף, תקופת הזריעה היא תקופה של מחסור ורעב, כאשר היבול הקודם כבר אזל. לבסוף, בשעת הקציר ונשיאת האלומות, החקלאי מתמלא רינה בראותו את פרי עמלו.

הפסוקים מציגים ניגודים רבים : דמעה/רינה, זריעה/קצירה, הליכה/ביאה, משך זרע/אלומות. ניגודים אלה מבטאים את המעבר הדרמטי מגלות לגאולה, ובה בעת את הקשר האורגני ביניהם - הקצירה מותנית בזריעה, הרינה מגיעה אחרי הדמעה.

ערכים ומשמעויות במשל החקלאי

המשל החקלאי מעביר מסר חינוכי עמוק ואמוני :

- אמונה בתהליכים ארוכי טווח - הזורע אינו רואה מיד את פרי עמלו, עליו להאמין ולהתמיד. כך גם באמונה ובעבודת ה', התוצאות אינן מיידיות אלא דורשות השקעה, סבלנות ואמונה.
- משמעות הדמעה - הדמעה אינו רק ביטוי לצער, אלא גם לאכפתיות ולהשקעה עמוקה. המשקיע את כולו - גם דמעותיו - בעבודתו, יקצור תוצאות עשירות יותר.
- תפקיד הסבל בדרך לגאולה - הקושי הוא חלק בלתי נפרד מתהליך הצמיחה והגאולה. בלי הזריעה אין קצירה, בלי הגלות אין גאולה, בלי המאמץ אין הישג.

מיומנות : זיהוי דרכי הביטוי של התנ"ך – ניגוד. זיהוי משל הבנת משמעותו.

הרחבה

המלבי"ם מבחין בשתי בקשות של המשורר לגבי אופייה של הגאולה, בפסוקים ד-ו :
שובה, ע"פ ההצעה הנזכרת יבקש המשורר שיעשה ה' שתהיה התשועה בדבר חדש אשר לא קוו עליה, והוא מה שיביא הגאולה קודם הזמן, כי אם תבא הגאולה בזמן המיועד מפי הנביאים... דומה לקוצר שדה תבואה על ראש גיא שמנים בארץ טובה, אשר בטח בלבו שישא אלומותיו והשמחה אינה גדולה כ"כ כי אינו דבר חדש, משא"כ אם

תבוא הגאולה קודם זמן המיועד ידמה למי שזרע בארץ נגובה שכבר התיאש למצוא שם פרי תבואה, ופתאום באו אפיקי מים והשקו את פני האדמה, ובבוא לקצור נהפך אבולו לששון, שזה דבר שלא קיווה עליו... הלוח ילך ובכה, שבעת הליכתו לקצור עדיין בוכה מפני שחושב שישא משך הזרע, ר"ל שלא ישא מן השדה רק מה שזרע... ואח"כ פתאום בא יבא מן השדה לביתו ברנה, כי פתאום הוא נושא אלומותיו של הזרע, ושמחה זו גדולה עוד יותר שהיא שמחה פתאומית...

המלבי"ם מזהה שהמזמור מבקש גאולה שתהיה מפתיעה בשני ממדים מרכזיים :
עיתוי בלתי צפוי - הבקשה היא שהגאולה תבוא לפני הזמן המיועד והמצופה ("כאפיקים בנגב"). זוהי בקשה להקדמת הגאולה, לקיצור הקץ.
היקף בלתי צפוי - הבקשה היא שהגאולה תהיה עשירה ונדיבה הרבה מעבר למצופה, כחקלאי המצפה ליבול מינימלי אך זוכה בקציר עשיר ומפתיע.
המלבי"ם מדגיש שדווקא הפער בין הציפייה הנמוכה להתגשמות המפתיעה הוא שיוצר את השמחה העצומה. לפי פירושו, המזמור אינו רק מבטא כמיהה לגאולה, אלא מבקש במפורש גאולה ניסית וחריגה - הן בעיתויה המוקדם והן בהיקפה העצום - שתעורר פליאה ושמחה גדולות במיוחד.

6. המזמור בחיינו - הקשרים לתקופתנו ולשיבת ציון בימינו

מזמור קכו הוא אחד המזמורים הרלוונטיים ביותר לדורנו, דור של התחדשות ושיבת ציון. המזמור נקרא לפני ברכת המזון בשבתות וחגים, ורבים אף הציעו אותו כבסיס להמנון המדינה, בשל הקשר הישיר לתקומת ישראל בארץ.

הרחבה

הרב פייבל מלצר אשר זכה לראות בתקומת עם ישראל בארצו, הוסיף משמעות נוספת לבכי ולדמעות המתוארות במזמור :

"שמחת ישראל אינה מתפרצת בצורה בלתי מרוסנת. היא עצורה. הצחוק מהול בדמעות. סבל הגלות עוד לא נשכח, הפצעים עדיין לא נתרפאו, הארץ שוממה, העבודה העומדת להעשות רבה מאד. יש להלחם במתנגדי הבניין. כן בשיבת ציון בימי עזרא ונחמיה וכן בימינו."

(פייבל מלצר (1897-1973) - פרשן מקרא, איש חינוך ומרצה באוניברסיטת בר-אילן ובישיבה יוניברסיטי, לימד תנ"ך גם ברדיו "קול ישראל")

דבריו של הרב מלצר מהדהדים את המתח המובנה במזמור - בין השמחה והתלהבות שבראשית הגאולה לבין ההכרה שהדרך עוד ארוכה, שהגאולה טרם הושלמה. מתח זה מאפיין את מדינת ישראל עד ימינו - מחד שמחה וגאווה על ההישגים הגדולים, ומאידך הכרה באתגרים העצומים העומדים בפנינו.

"היינו כחולמים" בימינו :

הרב יהודה שביב כותב :

"השאלה היא איזו תקופה תראה כחלום. האם תקופת הגלות או ימי הגאולה? על רקע מאורעות ימינו היה מי שפירש כי אמנם בעת הגאולה נהיה כחולמים, אך לא רק בשל פלא ההתרחשויות אלא גם בשל מהירות הופעתן. בעת חלום שרוי החולם מעבר למגבלות של זמן. אירועים הנמשכים שנים מתגלים בחלום משך שניות אחדות. אף בעידן הגאולה כן. תהליכים הזקוקים לשנים אחדות מתרחשים בפתאומיות ומשך זמנם קצר ביותר.

ואולי עניין נוסף, חכמים השמיעו 'כי כל החלומות הולכים אחר הפה' היינו החולם הוא פוטנציאל הזקוק למימוש. הפתרון שיינתן לו הוא שיגבש ויעצב. אף הגאולה היא חזיון שביד בני האדם לעצבו ולגבשו. " הרב שביב מחדש שני רעיונות משמעותיים :

1. קיצור תהליכים - תהליכי הגאולה מואצים בצורה מדהימה, כמו בחלום. התבוננות בהתפתחותה של מדינת ישראל ב-75 שנותיה מגלה קצב התפתחות מדהים שאכן נראה כמו בחלום.
2. מימוש החלום תלוי בנו - כשם שהחלום זקוק לפתרון ולפרשנות, כך גם הגאולה אינה מציאות מוגמרת אלא תהליך שאנו שותפים בעיצובו.

הצעות לשיח אמוני וערכי :

מזמור קכ"ו פותח צוהר לדיון משמעותי בשני צירים : הציר האישי והציר הלאומי. מצד אחד, המזמור מתאר חוויה אישית של שמחה, כמיהה, תקווה ועמל ; מצד שני, הוא מתאר מהלך היסטורי לאומי של גאולה וגלות. בחלק הצעות לשיח שלהלן ישנן שאלות המתייחסות להיבט האישי-פרטי ושאלות המתייחסות להיבט הלאומי-היסטורי.

"היינו כחולמים" - מחלום למציאות

המזמור מתאר את השבים לציון כחולמים. דימוי זה מעורר מחשבה על היחס בין החלום (החזון) לבין המציאות, ועל תפקידו בהפיכת החלומות למציאות.

מה חשיבותם של חלומות אישיים וחלומות לאומיים בעיצוב העתיד?

כיצד עוברים מחלום פסיבי לפעולה אקטיבית? מהי אחריותנו בהגשמת חזון הגאולה?

באילו תחומים מדינת ישראל היא "חלום שהתגשם", ומה עוד נשאר לחלום?

● "הזורעים בדמעה ברינה יקצרו" - ממאמץ להצלחה

המשל החקלאי במזמור מציג עיקרון יסודי - הקשר בין המאמץ וההשקעה לבין התוצאה וההצלחה. הדרך לקציר משמח עוברת דרך זריעה מאתגרת.

מה הקשר בין גודל המאמץ לעוצמת השמחה בהצלחה?

האם יש ערך לתהליך עצמו, ולא רק לתוצאה הסופית?

מהי משמעות ה"דמעה" בתהליכים של צמיחה והתפתחות אישית ולאומית?

אילו קשיים ומאמצים במאבק להקמת מדינת ישראל הובילו להישגים?

● "כאפיקים בנגב" - כמיהה וציפייה

דימוי הגאולה לאפיקים בנגב מלמד על עוצמתה של התקווה במקום צחיח. כשם שהנגב היבש מחכה למים, כך גם בתקופות "יבשות" בחיים אישיים ולאומיים, התקווה מחזיקה אותנו.

● מהו כוחה של תקווה וציפייה בזמנים קשים?

● כיצד משפיעה הציפייה לגאולה על ההתנהלות היומיומית?

● כיצד "צמא" רוחני יכול להיות כוח מניע לצמיחה והתחדשות?

● אילו מקומות "יבשים" בחיינו ובחברה הישראלית זקוקים ל"מים"?

- בין התחלה להשלמה - "בשוב ה'" ו"שובה ה'"

המזמור מציג מתח בין שמחת הגאולה שכבר התחילה ("בשוב ה'") לבין התפילה להשלמתה ("שובה ה'"). מתח זה רלוונטי מאוד לתקופתנו, כשיש לנו מדינה אך עדיין לא גאולה שלמה. האם יש ערך להיות בתוך תהליך, גם אם הוא טרם הושלם? כיצד ניתן לשמוח בהישגים חלקיים תוך שאיפה לשלמות? מהי משמעות "השמחה המהולה בדמעות" במציאות הישראלית? אילו תחומים במדינת ישראל זקוקים להתקדמות לקראת גאולה שלמה יותר?

- הגאולה אז והיום - רציפות היסטורית

המזמור שנכתב על שיבת ציון הקדומה מהדהד גם בשיבת ציון המודרנית. יש כאן חיבור היסטורי מרתק בין שתי תקופות של גאולה בעם ישראל.

- מהם קווי הדמיון והשוני בין שיבת ציון בימי עזרא ונחמיה לבין תקומת מדינת ישראל?
- אילו לקחים מהתמודדויות העבר רלוונטיים גם היום?
- כיצד היו מגיבים שבי ציון הקדומים לו היו רואים את מדינת ישראל כיום?

לסיכום :

מזמור קכ"ו הוא מזמור רב-עוצמה המתאר את המעבר מגלות לגאולה, ואת המתח בין ראשית הגאולה לבין השאיפה להשלמתה. הוא נע על ציר הזמן בין עבר, הווה ועתיד, ובין דמעה לרינה, בין מאמץ לתוצאה. מלמד על אמונה בתהליכי גאולה ארוכי טווח ועל משמעות הקושי כחלק מהדרך אל הגאולה. המזמור מהדהד במציאות ימינו, בה זכינו בחסדי ה' להתקיימות חלק מההבטחות האלוquיות בשיבת ציון המודרנית, המשלבת הישגים מופלאים לצד אתגרים מתמשכים בדרך לגאולה השלמה.

מיומנויות :

הבנת הכתוב :

- זיהוי מבנה המזמור והתפתחות הרעיונות בו
- זיהוי דרכי הביטוי של השירה בתנ"ך ומשמעותיהן : מילה מנחה, דימויים, ניגודים, הדרגה, ניתוח משל והנמשל
- זיהוי דו-שיח בכתוב - התלמיד ידע לזהות דו-שיח בכתוב ולעקוב אחר הדוברים

פרשנות :

- הבנת המשמעות שמוסיפים הפירושים
- השוואת פירושים שונים